

Joris Surmont over Jan de Hartog (1914-2002)

Mijn vader was begeistert door alles wat met zeevaart te maken had. Zijn favoriete auteur was Jan de Hartog en ik kreeg van kleinsaf de runnersrijmpjes toegedicht, die elk hoofdstuk van *Hollands Glorie* inleiden. Ik kende ze uit het hoofd en gebruikte ze later ook stevast in mijn brieven naar de meisjes thuis, in een poging te behagen. Op zee heb je tijd zat om brieven te schrijven. Omdat wij op de visserij zelden een andere haven aandeden dan de thuishaven, verstuurde ik de brieven slechts na thuiskomst.

Varen, varen, God!, laat me varen
Over je wijde, woeste zee;
Geef me stormen, geef me gevaren
En een meisjeszegen mee!

Welk meisje zou voor zo'n rijmpje niet zwichten? Je moest het onderste uit de kan halen want het was niet evident om als jonge visser op het ritme van drie weken op zee en drie dagen thuis aandacht te krijgen. Je was apart, wat stoer, soms ruw, wat vervreemd door je zeemanstaal, altijd korsten en eelt op je handen; en na drie pinten praatte je dubbel.

Geen wonder dus dat de boeken van de Hartog ook in mijn bibliotheek een bevoorrechte plaats innemen. In de bloemlezingen van de Nederlandse taal op school kwam de Hartogs genie en zijn rauwe maar tegelijk ook verfijnde, treffende en directe stijl en symboliek volledig tot haar recht. Wordenvloeden die als buiswater uit de pagina's van een boek in je gezicht slaan en waar wij als toekomstige scheepsjongens sprakeloos van werden; mijmerend over avonturen en verre overzeese kusten. 'Moirá', Grieks voor lotsbestemming, was ook de naam die ik mijn schip gaf in de opstelwedstrijd van de veiligheidsactie in 1969. We wonnen onverhoopt; de Visserijschool stond plots in het daglicht. Kortom, het werk van de Hartog heeft me altijd bezielend en geïnspireerd.

...“Het Frederik-Hendrik-eiland: moerassige kust van warrig riet en spookachtige boomgevaarten op knokige luchtwortels, onwezenlijke reuzenspinnen in de ochtendnevel, die in flarden naar het jonge blauw van de hemel waait. Het wrak van de 'Moirá', een geblakerd gevaarte, grillig getijgerd door bruinrode roestvlekken, doemt hoog en zwart op in de vervluchtigende mist; over haar steven en in het want van haar masten hangen nog wazige witte floersen, resten van de nacht.

Eindelijk zijn ze aangekomen, na een reis van ruim twee weken zonder rust. Twee kleine, wanstaltige scheepjes; eerst rookwolken boven de kim, dan nijverige stippen, langzaam uitgroeiend tot dansende, omschuimde gedachten in het onmetelijk blauw van zee en hemel. De deklust van hout op het achterschip heeft hun een wonderlijk aanzien gegeven; kantige slakkenhuizen, veel te groot voor hun kleine, zwarte lichamen die er bijna onder verloren gaan.

Zij hebben veel bekijks gehad, tijdens de reis; jonken, grotesk en geruisloos als voorwereldlijke vleermuizen, met hun wijdgespreide matten zeilen, hebben hoger op gekoerst om te zien wat daar ging; ranke prauwen, veerlicht en sierlijk stuivend over het diepe blauw van de zeestraten tussen de eilanden, zijn langs hen komen scheren als schuwe vogels, bijna onwerkelijk in het late licht; een nijldige lobbies van een korvet, Hare Majesteits Patrouillevaartuig Willem I, heeft kwaadaardig naar hen geloerd met de zwijneogjes van haar geschutspoorten, breeduit zittend op de lome deining van de Banda-zee.”...

Uit *Hollands Glorie*,
Jan de Hartog,
zevenendertigste druk, 1966